

Giuseppe Giacosa, LA CONCORENSA

(virà an lenga piemontèisa da René Agagliate)

gavà da Giuseppe Giacosa, *Novelle e paesi valdostani*, Lampi di stampa, 2002.

1

Quand che Giaco, campà sël posapé ël sach ëd la biava e 'mbrancà le redne a aussava 'l pé për montè a cassiëtta, ij quatr bròch a s'arvivavo e a s'inalbravo come cavaj ëd rassa. La diligensa, sbogià 'd brut, a surtià d'impit dal porton con na virà magistra a novanta gré e as campava, an sonajand, giù për la straiòla, antëlmentre che chiel, un pé slë scalòt e l'àutr për aria, a-j mandava l'ùltima batù a lë stalé. Peui a rampignava a cassiëtta e a stasia ancora për un pess, an dasendje le spale ai cavaj, le redne an mes ai gënoj, a 'rmus-cé an mes a le gambe dij passëggé për sistemé a la sosta ël sach ëd la biava e mila pach e pachèt, senza tni da cont le lamente ëd coj che, dësvijà a metà dla neuit, a bërbotavo ant ël càud top ëd l'imperial*.

A l'avìa la pì grama part ëd lë stradal ëd la Comba d'Osta*, tuta monta e cala, e ghëmmo, e pèrtus, mal rangià come un giairon ëd torent, sarà da sì e da là tra 'l fium e la montagna, n'assident dë stra, giassà squasi tut l'invern, e d'istà an certe mire anlagà àut un brass al prim orissi ch'a gonfièissa la Dòira. A fasìa doe corse 'nt le vintequatre, un-a an salita ëd neuit, l'àutra an dissèisa ël di. Prima 'd chiel, minca doi mèis, ant col tòch dë stra, un caval ës-ciopà, o s-ciapasse chèich ragg ëd rova; da quand a l'avìa pijà chiel le redne, an tre agn a j'era nen s-ciancasse gnanca na tirela*. Për la stra tuti a lo conossìo, cartoné, campagnin, prèive, òsto, botegari, carabigné, almosinant, sonador d'organèt, cantonié, mèrcandin ambulat, picapere, tuti a lo ciamavo për nòm, e a dasìo a sò nom pronunsià a la fransèisa, na sòrt d'acsan ch'as cobia a la pèrfession con sò caràter svicc e decis. Chiel a l'avìa për andan-a 'd fé arson a sò nom con na silaba consonant, e a chi ch'a lo ciamava Giach, a rëspondìa, invariàbil, con un Crach sech coma na foëttà.

Cost sò vissi a l'era passà a l'àutra gent e l'abinament 'd cole doe vos a l'era dventà, ant la val, squasi na marca d'arconossiment ch'a stabilìa 'l drit ëd sitadinansa e a fissava tra 'd chiel e j'àutri n'intèisa silensiosa d'amicissia e 'd servissi scambièvoj.

A l'era servissièvol, ëd bon-a memòria, a fasìa surije le fije e le fomne e a j'ambrassava 'd sorprèisa senza fesse vèdde; an traversand ij vilagi, a cole ch'a stasìo a la fnestra, a-j fasìa 'n ràpid gest con la testa ch'a-j fasìa 'ndé 'l capel andré sël cupiss, mentre che ij sò làver a campavo un basin così 'mprovis e ampessà, ch'a-j dasìa pen-a 'l temp ëd vèddlo, ma nen

d'ofendse. A facessiava con bel deuit con minca condission ëd person-e e a dasia a mincadun la notissia ch'a podia 'nteresseje. Come diav a fèissa, stasend sempre sla stra, a conòsse tute le conossense dij sò conossent? Fàit a l'é ch'a-j conossia e a-j ciamava pèr nòm tant che Lasquaz, l'ussié, a disia 'd chiel: A l'é 'n censiment.

An invern, quand la diligensa a l'era veuida, chiel a savia, con art sovrafin-a, angabiolé ij pedon a monteje. Anans ëd riveje a randa a ralentava la corsa, a s'vzinava al pass, peui a-j ciamava chèich cit servissi: dësbrojë le redne angavignà a 'n cròch, scursé na tirela, sistemé lè pnassin*, e antant a 'ncaminava 'd dëscors da tiré pèr le longhe, lassand andviné che al fond a sarìa stajè chèich cita stòria savurìa, chèich notissia amusanta, fin-a ch'a surtia con un: "Monté, sù" ch'a podia smijé la paga pèr ël servissi 'rsèivù; e quand l'amis, convint, a montava a sò pòst, a-j ciusionava a l'orija: "Iv lo fas a metà pressi, ma che 'l padron a lo sapia nen".

Ël padron a lo savia e a tocava jè dné. Col tòch dè stra a rendia, adess, un bon ters ëd pì che prima.

La neuit, an invern, pèr tut ël temp dla corsa a siflava quatr o sinch nòte 'd na sola canson; d'istà a dëscoria con ij cavaj, an manera particolar con coj ëd ponta. "Coj dël timon - a disia - a l'han pa temp dè steme a sente. A costi-sì carèsse, a coj-là le foëttà".

A butava an testa na cavala bianca ciamà Forca, e un gròss caval ross, ciamà Rancio.

"Rancio, còs'it varde? A lé na pissada 'd mul ch'a fà la s-ciuma. Si. Drissa j'orije - *ciach ciach* (doe foëttà) - e allora? A sà 'd bon? Sù la testa Forca, Forca, Forchëtta, Forchin-a e Forcon-a, bela e bianca, at pias la stala, neh? Atension ch'it bagne, àussa ij fer o it gavo 'l pèil, fòrsa Rancio, vergògn-te! A l'é na pera grisa ch'a bërlus a la lun-a, a-i era 'dcò ier. It veule pijetje Forca, dimlo ch'it i-j veule, a l'é vera? A l'é vera? Mi i son sì, i son sì, ël castiga bròch, ël castiga crichèt - *ciach ciach* - it lo sente? Òh òh òh! Con mi as fà pa 'l plandron! I veule tiré, canaje, a deuvo fé tut costi doi vej sì sota? A-i é dè sgnor, i seve? A l'é nen la baraca dl'invern pien-a 'd poj - Brava Forca! I lo savia, adess as buta al galòp - *ciach, ciach, ciach* - bele ànime, iv mostro 'l mesté.

Certe vire 'l mesté a-j lo mostrava ai viaggiator ch'as setavo davzin a chiel, e allora a j'ero elògi esagerà pèr soe bestie, "quatr bèro, ch'a j'é mai damanca 'd tocheje".

Con jè sgnor, tuti scrittor, a ciamava *piuma* 'l foèt e *caramal* l'astucc anté arbutela an arpòs, e via parèj an ciaciarand.

Èl padron ëd Giach, òsto dël *Canon d'Òr*, a tenìa la pòsta da quìndes ani, e con cola a l'era arricchisse e angrassasse. A l'era un gròss omnass con ël lard ch'a-j pendìa, spali pèr vissi 'd cheur e meusi 'mé n'elefant. Un monfrin, capità vintesinch ani prima an Comba d'Osta, carètté da vin, peui maslé, padron ëd na bétola e, finalment, alvà al rangh d'obergista e mèistr ëd Pòsta. Ant soa vita a l'avìa fàit doe ròbe bon-e: tanti dné e na bela e bondosa fija; coj pèr chiel, cola (chila almen a sperava) pèr j'àutri.

3

Adess, vej, a fasìa pì gnente; a l'oberge a-j pensava la fija, la qual, nà quand ël pare a l'era già bin piassà, a l'era ciamà *mademoiselle* dai foresté, e *soura Gin* (madamin Gioanin-a) da coj dël pòst; mentre che al padron, vnù su dal gnente, ël nòm ëd *Pero* a l'avìa mai podù anoblisse con un *sour*, e a l'era già tant se, ant j'ùltim ani, pì pèr la pansa che pèr la dignità, a venìa ciamà *Barba Gris*.

Soura Gin a l'era na bela stalon-a, dotà d'un-a grassëssa sòlida e frësca, bionda, bianca, nas cit, pcit euj ësvicc, boca larga, làver carnos e rijent, dentura stupenda. A cudìa a tut, cavaj comprèis, a l'era daspèrtut, ma 'd pì an ëscurària, quand a savìa 'd troveje Giach. Na vira che a Giach a l'era rivaje un gròss càuss da na mula, chila a l'avìa fassaje la gamba ferìa e a l'avìa tnilo a l'obergi come në sgnor pèr pì che na sman-a. N'àutra vòlta che Giach e lè stalé a l'han rusà da finì a patele, cost'ùltim a l'ha 'rsèivù da *soura Gin* eut di 'd retribuission e 'l benservì inmedià. *Barba Gris* a pensava che coste atension a fusso saviëssa amministrativa: sicoma Giach a l'era 'n postijon con ij fiòch e le frange*, a l'era natural che la fija a lo tnèissa da cont: ma Giach a savìa deje n'àutr pressi, bele ch'a fèissa gnente pèr procuressje; giovialon con tute le fomne, ant ij rapòrt diret a dventava 'n sultan frèid e indiferent e as lassava adoré.

Un di ël tabachin dël leu a l'é vnù da l'òsto a feje la confidensa che na soa novoda e erede a l'era 'n-namorasse 'd Giach, e ch'a vorìa, a tuti ij cost, marielo.

Giach, dè scondion, a scotava.

“Còsa i na dises-ve?”

“Dejlo! A l'é n'assident d'òmo ch'a peul fé la fortun-a 'd na ca”.

E giù un malòch ëd làude.

Cola sèira Giach, tornà da la gira, vestì come ch'a l'era, con la *blouse* 'd tèila bleuva e 'l foèt an man, a l'ha pijà Barba Gris da na part, e senza tanti gir ëd paròle a l'ha ciamaje la man ëd soura Gin.

Col gròss omnass a l'ha piantaje an faccia doi euj ëstravirà, a l'ha s-ciancaje 'l foèt d'an man e a l'ha rëspondù:

"E a sarìa costa la piuma pèr ëscrive 'l contrat? Àussa sùbit ij garèt, dësnò it la preuvo sla schin-a!"

4

"I veule nen? Padron!" E a l'é 'ndà a sin-a, peui a deurme sla fnera. An vers mesaneuit a l'é stàita Gin a dësvijelo.

"Ven con mi".

A l'ha portalo an cusin-a, a l'ha falo seté, a l'ha dëstopà na bota 'd Carema, a l'é setasse aranda, ampini doi bicej a l'ha alvane un pèr toché e a l'ha dije:

"A nòstr mariagi!"

Giach a l'ha dàit n'aussadin-a dë spale. Chila a l'ha 'rpijà: "Coste a son doemila e setsent lire ch'i l'hai raspà an quatr ani 'd masent. A son mie. Èl pare a l'ha dime minca ròba, a venta forselo, s'is marioma senza sò beneplàcit, am gava dal testament: a l'é 'n can".

"E chila ch'am mària nen!"

"Con costi dné, ti it i-j piante la concorensa, it cate quatr cavaj e l'*omnibus* dla Cros Rossa d'Ivrèja ch'a l'é da vende. Ij sòld it l'avrie trovaje da 'n tò benefator. Part sùbit. Da sì eut di it tombe ambelessì con l'*omnibus* vernisà 'd neuv: it lo ciameras "*l'América*" e it i-j skriveras *Concorensa* an giaun ch'a smija d'òr. It tache tre cavaj, ël quart a resterà pèr ricambi, temp ses mèis it l'avras ës-ciopaje ma da sì a là a-j nasserà ëd còse. It faras sosta ambelessì, pèr deje profit a l'obergi, e mai paròle brusche co'l pare. I soma capisse? Va!"

Giach a la vardava ch'a-j versava a còl da j'euj sùit tut ël feu 'd soa gioventura, an sentend ch'a sarìa bastà slonghé la man pèr pijess-la. An col dëscors, curt, pensà, furb, anté ch'a-i era nen d'àutr che d'afé, a-i vibrava na passion afoà, ant l'istess temp pronta a conced-se sùbit o a longhe, passiente soste. Minca paròla a pijava da l'acsan doi diferent valor. A passava dal servel, un servel da mèrcant, ordinà e svicc, ma a rivava dal cheur. A disìa 'd còse giudissiose, ma a tradìa 'd sentiment dëscompòst, le nuanse a j'ero da litra comercial, la vos, nopà, pien-a dë slans e pensé pecaminos, e j'euj a secondavo la vos, a foravo e fognavo, an cercand ant soa faccia impassibil na marca d'aprovassion.

Ij sòld a j'ero sla tàula. Chila a seghitava: "Un caval it lo treuve a Donnas, a l'é 'l gris ëd Loutrier, a l'ha eut ani; adess a l'é dësfiacà, ma i lo 'rfaroma. Loutrier a l'ha compralo tre mèis fà da l'Ebreo, adess a lo 'rvend përchè a chita 'l negòssi përla mòrt dël fieul; a-i na sarìa n'àutr da vende a Verres, dal forné, col àut àut, con le basëtta longhe: përla tärzent lire at lo campo dré; it peule prové a vèdde se Vian, ël viturin at vend la Bela, a l'é ombrosa e a scapa, ma ant toe man...!"

As peul nen disse la carëssa ch'a-i era an cole paròle: *ant toe man*, e përla angrandila, chila a l'ha pijane un-a, ëd cole man fòrte e a l'ha s-ciassala con energia ant un-a strèita 'nté a l'ha cugi tut ël feu 'd soa impassienta verginità, tuta la tendrëssa dl'anim.

E 'l giovo a continuava a vardela impassibil, già pensand d'aceté, ma inconsiament convint dël podèj ch'a-j rivava da soa freidura.

Gin, arpijà sò bicer ch'a l'avìa posà, a l'ha stendulo an vers chiel.

"It veus-to pa toché?"

"Tòpa" a l'ha rëspondù Giach, an tocand con ël moviment dël sonador ëd piat, peui a l'ha beivù tut d'un fià e, aussandse an pé, a l'ha butasse, con calma, jë dné an sacòcia.

"Bondì, soura Gin".

"Quand ch'it torne?"

"Pen-a montà la baraca; ma ij cavaj ch'a l'ha dime chila i-j veuj nen. S'am vèddëisso a cateje a farìo tròpe ciance 'nt la val; a venta rivé a l'improvista, tut ant un crèp ambelessì con ël taramòt ëd l'América.

"A l'é giust: catje 'nté ch'it veule; ma fà 'n pressa".

"E s'im jë mangio?"

Gin a l'ha rëspondù con n'aussadin-a dë spale, sicura. Giach a l'é 'nviarasse con Gin ch'a-j dasìa apres. Rivà sl'uss, costa a l'ha posaje na man sla spala; ël giovo a l'é virasse brusch, a l'ha 'lvala 'd pèis e, tenindla 'nt ij brass, a l'ha stampaje sla boca 'n basin longh e afoà, fin-a che Gin, sghijà via come 'n pèss e piantandje an facia doi euj pien ëd langor, a l'ha sofiaje sël moro: "Veuss-to?"

"*Pas de bétise*", a l'ha rëspondù 'l giovo, an fransèis, e via 'd corsa.

A l'é 'ncaminaje, allora, la concorensa. An sël prinsipi l' *América* a dèscariava 'nt la cort dël *Canon d'Òr* na cària dè stripela* dont Barba Gris a disìa an rijend con Giach: "Vaire it i-j paghe?" e "Car" a rëspondìa 'l viturin. Ij cavaj a j'ero tre bëstiasse grame, dèscarnà e splà ch'a rivavo già dësvojà da la stala e a-i butavo n'ora a gonfié la singiaja* an sofiand come màntes e tossend, con ël muso a tèra.

Giach a l'avia compraje pèr la pel, tant pèr passé la stagion mòrta dla prima e peui maraviyé la gent, e ancor ëd pì l'òsto, con ël tir fresch, an prinsipi d'istà.

Jè stalé a na rijio, Barba Gris, trionfant, a-j giudicava pì bon che lòn ch'a fusso, e a laudava Giach pèr ess-se butà, finalment, daspèrchiel, che a serve 'n padron a-i é da lasseje le còste. E Giach a rëspondìa modestament ch'a l'avìo ansigalo, che già a l'era pentisse, ma che, a sta mira, fin-a ch'a duravo ij bròch, antocava tiré la carètta, ma na vòlta chèrpà...

"Mi it pijo pì nen, contut, tò pòst a l'é giumaj ocupà".

Passiensa, i serchereu da n'àutra part, i l'hai fala e i la pago".

Con Gin mai na paròla, ni apertament ni dè scondion: la fija a l'avia capì 'l gieugh e a lo favorìa; mach quand chiel as setava a la tàula djè stalé, chila as lo vardava da l'uss, con tendrèssa e orgheuj, così giovo e bel, e savi, e perseverant.

Barba Gris a l'avia gnanca sbassà ij pressi 'd soe corse.

"I lo fas pèr ti" - a disìa a Giach - "pèr nen ruinete dël tut".

Èl prim bròch a l'é chèrpà ai primi 'd giugn, drocà mòrt ant la cort, ancora stacà a la caròssa pen-a rivà, e la gestion a l'é 'ncora durà pèr na quindzen-a 'd di, rabastandse al pass dj'àutri rimanent. L'òsto, pèr antant, a l'avia publicà 'l tilèt con ij pressi pèr l'istà, amplacandlo a tuti ij caffè e j'oberge dj'anviron.

A l'é stàit ël 23 'd giugn, vigilia 'd San Gioan, che Giach, coma già Bruto e papa Sist, a l'ha campà la mascra dl'umiltà e a s'é arvelasse imperant. Costa vòlta a l'é stàita la vera *América* bërlusenta e angabiolanta*, na gabia àuta e arbiciolù, lustra 'mé në specc, la càssia vèrda con ij filèt ross, le rove rosse con ij filèt verd sij ragg. E la paròla *Concorensa* evidensià da un-a gròssa ansègna sl' àut, an litre bianche su sfond nèir, e 'l nòm *América*, risaltà slè sportel, ant la glòria dij ragg d'òr.

La neuva diligensa a l'é trovasse a la stassion a l'ariv ëd l'ùltim treno; l'istà dnans temp a l'avia anticipà la possà dij foresté, un farinel, amprovisà faturin, a crijava da lè sportel: *Val d'Aosta, as part sùbit*; un cabassin* a cuja le contramarche dij bagagi. Giach, a cassiètta, a cissava e a tratnìa tre cavalon morej ch'ampinìo ij finiment con la polpa arfàita da quindes

di dè scudaria a rassion da fatiga. L'*omnibus*, ampinisse ant un moment, a l'é partì con gran rabel a gròss ès-ciòp èd larghe foëttà ch'a dësfojavo le rame dla lèja, come gran-e 'd tempesta.

Quand, a la primalba, dal let anté ch'a vijava pèr l'asma, Barba Gris a l'ha sentù amburié la vitura 'nt la cort, da la fùria dij cavaj e dal rumor compòst èd le rove a l'ha dësbaratalo pèr na caròssa da sgnor. A l'é vestisse, a l'é calà con la pressa meusia ch'a l'era forsà da soa asma e conformassion, e a l'ha trovà la fija già afarà a serve 'l caffè ai neuv rivà.

7

L'euj pràtich a l'ha sùbit dije che coj èsgnor a fasìo pa partia e a l'é rivà a la ciusa che la caròssa a duvia esse 'd *servissi pùblich*. A l'é surti, agità. La diligenza a stasia sota 'l trabial, senza cavaj. A l'ha faje 'n gir antorn, an silensi, nufiand un nemis, a l'ha nen vèddù la paròla *Concorensa*, piassà tròp an àut, ma 'l nòm: *América* a l'ha faje arissé ij sign. A l'é stàit lì un moment a pensé, peui a l'ha bèsbijà antra 'd chiel *mai pì, mai pì!* e a l'é intrà 'nt la scudaria. Giach e lè stalé 'd *servissi* a j'ero 'ndà, chi pèr aqua chi pèr fèn. Ant la mesombra dël local mal ventilà da na pcita fnestròta con la grija e 'nté la lus a l'era un miser carboncin ross, a l'é 'nviarasse drit a le pòste dij cavaj foresté; a l'ha sentuje sofié, a l'ha mzurane a euj la taja, na manà sla gropa dël prim a l'ha fàit un *ciach* pien, antèrsegn èd carn gorègna e nurìa, a l'ha sagià la gropa dj'àutri doi, stirà come 'n tamborn, e a l'é stàit pensos, sospetos e bèsbijand sempre col *mai pì, mai pì*.

An surtiend va-là Giach con un sigilin d'eva e la sponga.

"It l'has-to trovà padron?"

"Ròba mia, ròba mia!" a l'ha cantà 'l giovo, senza fèrmesse.

Barba Gris a l'ha dovù setesse sl'abeivor*; èl cheur a-j tambornava* 'nt èl pét come pòch prima le rove dla caròssa 'nt la cort: antant a sentìa Giach an èscudaria a ciamé le bestie pèr nòm e carèsseje a manà come fomne sfacià, sifland alégher na fanfara dij bersalié.

Come a l'é 'rtornaje 'l fià, a l'ha crijà travers l'uss: "Anté ch'it l'has trovà ij sòld?"

"Ardità dël barba".

An col moment a l'ha sonà sla stra la cornëtta dla pòsta, e la veja diligenza, anfilà 'l porton al pass, a l'é 'ndà a fèrmesse dè dnans a la sala a mangé. A l'é calaje un carabigné e 'l cusiné, vnù da n'obergi 'd Sanremo pèr fé la stagion dl'istà al *Canon d'Òr*.

"Làder!" a l'ha bërbotà l'òsto anviarandse a soa stansia, anté ch'a l'é sarasse pèr tut èl di. E parèj Giach a l'ha trovà la manera 'd consegné a Gin la nòta 'd cola prima corsa, con la dàita dël 24 èd giugn, di 'd San Gioan, onomàstich èd la fija.

La concorensa a l'è stàita sùbit cagnin-a e rabiosa. Adess bele la diligensa postal a 'ndasìa a la stassion a fé 'd gent, an brajand la calà dij pressi; ma pèr ambalé ij sach ëd la pòsta a-j andasìa sempre na mesora e Giach, nopà, via sùbit. La postal a scambiava ij cavaj a mesa stra, antramentre che Giach a la fasìa tut d'un fià; a l'è pro vèra che 'l temp perdù a tornava 'nt la fòrsa dij cavaj fresch, ma sòn a bastava nen a 'rcuperé 'l prim artard. Tutun, chèich vòlta ai doi ters ëd la stra Giach a sentia la postal a fé 'd rumor a soe spale, e an virandse, a vèddìa ant ël top bërlusé l'euj anvisch ëd l'àutr fanal. Allora, nopà che tnisse da banda pèr trové 'l sòlid e schivié le carzà, l'*América* a pijava 'l pien ëd lè stradal, an aussand nivole 'd póer; e a 'ncaminava na corsa senza fren, pì belfé ai tre cavaj ëd front che al long tir dij quatr coblà. Le dissèise, peui, a finìo sempre pèr dejla vinta a Giach, dont ël pols ëd fer a tenìa le bestie sospèise a le redne, antant che le foëttà e ij crij cissant e 'l pèis dla caròssa a-j possavo ant un-a corsa coreta e tempestosa.

Barba Gris al dësbut a stasìa minca matin a scoté daré dle gelosie se, miraco, as sentèissa pèr prima la cornëtta dla diligensa che 'l sonajé dël concorent; peui, senza pì fiusa, a l'avìa scambià stansia, piassandse 'nt la pì lontan-a dla ca pèr pì nen sente nì l'un nì l'àutra; la fija a l'avìa convinciulo 'd nen vastesse dël tut con Giach pèr nen che cost'ùltim a mnèissa ij passëggé da n'àutra part e l'oberge a n'avèissa dëscàpit. L'esagerà arbass dij pressi provà dal vej pèr vince la concorensa a l'era trasformasse an dann e onta pèrchè adess ël postal a s'ampinia ëd gent dël pòst, còsa ch'a dësvojava ij foresté. La maraja malpaganta dla diligensa, na vòlta calà da la caròssa, a së spatarava dëdsà e dëdlà, a le ca e a j'afé, jë sgnor dla concorensa as fèrmavo a l'obergi. Giach, antivist, a l'avìa torna butà la tarifa pien-a an manera che l'*América* mesa veuida a rendìa pì che 'l postal carità 'd gent, e mesa veuida a 'l l'era mai.

Che spin-a 'nt ël cheur dël vej! Jë dné perdù a j'ero gnente an paragon a l'orgheuj mortificà; a l'avrìa campaje via s'a fussa servù a spontela. A l'avìa fin-a pensà d'ancaminé 'n servissi a la svissera, ma a l'era nen afé 'd pòchi di. La salute a-j giontava, l'asma a 'ndasìa pes, a parlava pì nen, a calava 'nt la cort mach pì pèr andé al café.

Gin, antènrià, a pensava 'd confesseje tut, sperand ant la pas.

Na neuit, ai primi d'ost, a l'é dëscadnasse ant la val n'orissi bin furios. An sël fé dl'alba, già mes seren, un mèrcandin a l'ha portà la neuva 'd gròss ravagi slë stradal. Dòp poche minute Lasquaz, l'ussié, a l'ha contà che a la diligensa a j'ero mòrt, fulminà, ël bërlandin e doi cavaj. A savìa pa se al postal o a la concorensa, la notìssia a venìa dal fòrt ëd Bard, ciamà pèr agiut.

L'òsto, senza gnanca pì la fòrsa dë sté an pé, a l'era setà slë scalin dla cusin-a an tenindse 'l pét. L'asma a lo strossava, ma a-j'era gnun-e manere 'd felo monté ant la stansia. Gin, bianca come 'n mòrt, a l'avria vorsù campesse ëd corsa slë stradon pèr controlé la notìssia, ma la vista dlë sfiniment dël pare a la tratnìa; la cort a l'era pien-a 'd gent e a-i na rivava ancora. A col'ora tute doe le caròsse a j'ero an fòrt artard. Ij carabigné a j'ero partì pèr Bard.

Dòp un longh silensi, Barba Gris a l'ha dit: "La pòsta a l'ha la cornëtta, l'*América* ij sonaj". E a l'é torna stàit ciuto.

D'àutr temp ëd silensios arsaj. Ël can dël forné, da l'àutra part dël pais, a la piantava pì 'd giapé, come 'd neuit; l'eva dla fontan-a a ciaciarava 'nt l'abeivor. A l'é sentusse da lontan ël *pée pée* dla cornëtta.

Antlora 'l vej, come possà da n'arsòrt, a l'é sautà an pé, a l'ha strambalà un pòch, a l'é surtìje dai làver, doe o tre vire: *La mia! La mia!* Peui a l'é campasse an mes a la cort, fra la gent ch'a l'é slargasse, e a l'é butasse a balé, sopatand ij brass an aria, na dansa greva e dëscompòsta.

La cornëtta a sonava pì davzin, peui ël carosson a l'é intrà 'nt la cort. Ël vej, sempre dansand a l'é bogiasse pèr andeje ancontra, an rijend con ëd gròss sangiut. Pen-a ch'a l'ha vëddula, a l'ha slargà ij brass, e a l'ha scambià le rijade an un *Òh!* ëd maravia angossanta e a l'é tombà an tèra come 'n sach.

Giach a l'ha pen-a fàit a temp a 'rten-e ij cavaj ch'a j'ero squasi rivaje a còl. L'*América*, senza dani, a l'avìa carià na part dël càrich e 'l viturin mal butà dla diligensa postal. Cost-sì, avzinandse al pais a l'avìa sonà la cornëtta come gest ëd gòj pèr ël pericol scampà.

Barba Gris a l'era mòrt.

Giach e Gin a son mariasse dòp tre mèis.

*imperial = cabina, parte della carrozza dove siedono i passeggeri

*comba d'Osta = valle d'Aosta

*tirela = tirella, striscia di cuoio che unisce la carrozza al pettorale del cavallo

*pnassin = primaccino, piccolo pennacchio sui finimenti

*con ij fiòch e le frange = eccezionale, di prima qualità

*stripela = straccioni

*singiaja = cinghiaia, l'insieme dei finimenti

*angabiolanta = adescatrice, seduttrice

*cabassin = facchino

*abeivor = abbeveratoio

*tambornava = tambureggiava